

УДК 364.044.68-053.67(477.62)

О.Л. АГЄЄВА

РЕАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В СФЕРІ ТРУДОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ОДНІЄЇ З ГАРАНТІЙ МАТЕРІАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ МОЛОДІ

Агєєва Олена Леонідівна – старший викладач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету

Дається аналіз реалізації регіональної молодіжної політики в Донецькій області щодо забезпечення трудової зайнятості. Пропонується характеристика матеріального становища молоді регіону та здійснення регіональної політики в сфері працевлаштування з метою його покращення.

Ключові слова: регіональна молодіжна політика, матеріальне становище молоді, трудова зайнятість та працевлаштування молоді.

Приводится анализ реализации региональной молодежной политики в Донецкой области по обеспечению трудовой занятости. Предлагается характеристика материального положения молодежи региона и осуществления региональной политики в сфере трудоустройства с целью его улучшения.

Ключевые слова: региональная молодежная политика, материальное положение молодежи, трудовая занятость и трудоустройство молодежи.

Provides an analysis of the implementation of the youth policy in the Donetsk oblast on the employment. Offers description of the material provisions of the youth of the region and the implementation of the regional policy in the sphere of employment with a view to its improvement.

Keywords: regional youth policy, financial position of young people, labour employment and employment of young people.

© О.Л. Агєєва, 2013

Постановка проблеми. Державній молодіжній політиці належить першорядна роль в усій державній політиці, бо молодь є рушійною силою та гарантом політичного і економічного добробуту держави. Якщо розглядати молодь з точки зору вікової групи, то саме населення віком 14-35 років є двигуном соціально-економічного прогресу та ресурсом інтелектуального потенціалу і саме від здатності молоді бути активною творчою силою значною мірою залежить процес державотворення.

Виходячи з головних програмних пріоритетів регіональної молодіжної політики та основних потреб молоді конкретного взятого регіону, в даному випадку – Донецької області, одним з критеріїв аналізу діяльності державних та регіональних органів влади щодо реалізації регіональної молодіжної політики є оцінка економічного добробуту молоді. Соціологічний підхід пов'язує поняття «економічний добробут» з різними ступенями задоволеності потреб та соціально-економічного становища різних груп суспільства. Як системне утворення добробут включає три компоненти: прибуток, державні гарантії та соціальний захист. Якщо перенести ці складові на молодіжну політику, то під прибутком розуміється матеріальне становище молоді, під державними гарантіями – працевлаштування, право на перше робоче місце, розвиток молодіжного підприємництва, житлове забезпечення, а під соціальним захистом – соціальна підтримка держави соціально незахищених верств молодого населення області, молодих сімей тощо. В даній роботі пропонується розгляд найважливішого з критеріїв економічного добробуту

молоді – трудового забезпечення, як однієї зі сфер реалізації регіональної молодіжної політики в Донецькій області з метою покращення матеріального становища молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації регіональної молодіжної політики в сфері забезпечення працевлаштування розглядали фахівцями з точки зору політології, соціології та економіки, для більшості цих робіт характерний комплексний підхід. Провідними фахівцями в цій сфері є Є. Бородін, М. Перепелиця, М. Головатий, О. Старинець, В. Головенько та інші. Окремий інтерес представляють матеріали, вміщені у збірниках «Молодь України на ринку праці» (за редакцією Є. Бородіна, М. Василенко та В. Головенько), що являє собою збірник матеріалів до щорічної доповіді Президента України Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді (за підсумками 2006 р.) та містить соціологічні матеріали за першу половину 2000-х рр., а також С.А. Горобчишиної «Регіональний портрет України», яка присвячена демографічним, соціально-політичним та економічним особливостям Донецької області.

В основу дослідження окремих аспектів статті лягли роботи: М.Ф. Головатого «Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення» та М.П. Перепелиці «Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект)», які дають характеристику загальній державній молодіжній політиці в Україні та її регіональному втіленню; М.Д. Пістун, К.В.Мезенцева, В.О. Тьорло «Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект», в якій

розглядається методологія характеристики окремих регіонів України.

Проте проблеми молодіжної політики на прикладі окремої області, а саме Донецької, з урахуванням особливостей її політичного, соціально-економічного та культурного розвитку і звичайно особливостей ментального складу мешканців зазначеного регіону досліджено набагато слабше. Крім того, всі існуючі роботи є комплексним аналізом проблем молоді та спрямованих на їх вирішення дій владних структур, що підтверджує актуальність обраної нами теми.

Метою дослідження є розгляд діяльності регіональної молодіжної політики в Донецькій області в галузі забезпечення трудової зайнятості як одного з факторів економічного добробуту молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з головних завдань регіональної молодіжної політики є забезпечення гідних умов розвитку молоді людини, матеріальне становище є й залишається одним з головних критеріїв цього розвитку. Починаючи з 90-х рр., різні соціологічні служби стежити за матеріальним самопочуттям населення України, в тому числі й його молодіжної категорії. Зведені автором дані, включаючи власне опитування серед молоді Донецького регіону, показують динаміку рівня цього самопочуття залежно від зміни економічної та політичної ситуації в країні. Респондентам було поставлено запитання «Як ви оцінюєте своє матеріальне становище?». Серед варіантів відповідей пропонувалось: вище середнього, середнє, нижче середнього.

Результати опитування показали, що в період формування ринкової економіки в Україні, коли рівень економічного добробуту населення різко впав, більше половини молодого населення держави оцінювало своє матеріальне становище нижче середнього. Пройшовши майже 15-річний шлях реформування й навіть незважаючи на економічну кризу цей показник значно покращився. Тепер лише чверть молоді Донецького регіону характеризують свої прибутки як дуже низькі. Хоча, при цьому покращення відбулось лише у бік середнього показника, який склав тепер майже 3/4, а доля молодого населення з високим доходом так і залишилась майже незмінною – 4-5 %.

Щоб відповісти на питання, що може зробити держава для зміни цієї ситуації на краще, респондентам було поставлено запитання: «Якщо ви незадоволені своїм матеріальним становищем, то що, на вашу думку необхідно зробити, щоб поліпшити його?», залежно від відповіді на нього можна зробити висновки щодо подальшого прогнозування настроїв молоді. Іншими словами, щоб покращити матеріальне становище молоді «зверху», звичайно в рамках лише молодіжної політики, необхідно знати настрої щодо цього «знизу», тобто думку самої молоді.

За даними опитування як всеукраїнська молодь, так і молодь Донбасу не задоволена своїм матеріальним становищем, насамперед схильна вимагати від Уряду зниження цін чи підвищення заробітної платні (відповідно в середньому 50 % та 60 %), другу позицію однакову по популярності за-

ймає бажання знайти нову роботу (також відповідно в середньому 32 % та 34 %). А ось далі результати явно розбігаються, про це свідчать наступні дані: роботу за кордоном обрали відповідно 13 % по всій Україні та аж 30 % у Донбасі; організацію приватного підприємства відповідно 9 % проти 31%; організацію масових протестів – 1,4 % проти 13 %. Про що це говорить, з одного боку – про те, що молодь Донецької області показує більш активну політичну та економічну позицію, а з іншого про те, що молоді люди більше покладаються на свої власні сили у подоланні труднощів, не дуже сподіваючись при цьому на допомогу влади.

Можна зробити висновок, що для покращення матеріального становища як всеукраїнської молоді, так і молоді Донецької області в тому числі, в рамках молодіжної політики необхідно звернутися до наступних двох складових соціально-економічного добробуту – державних гарантій, серед яких працевлаштування є найважливішим та соціально захищено.

Дуже важливою складовою регіональної молодіжної політики є галузь працевлаштування молодого населення та забезпечення її першим робочим місцем з метою вирішення проблеми безробіття серед молоді. На сьогодні вікова категорія молодих людей, які розпочинають свою трудову діяльність, досить молодшає, порівняно з початком 90-х років. Це пов'язано не з погіршенням умов життя середньостатистичної української сім'ї, а є логічним відголоском остаточного переходу до ринкової економіки та так званого «західного» способу життя, коли молода людина мусить сама фінансувати свої не першочергові потреби. Проте вихід молоді на ринок праці здебільшого все ж таки поки що відбувається після закінчення навчання та саме на цьому етапі виникає проблема реалізації трудового потенціалу молоді.

Прогнозування науковців початку 90-х років не здійснилися: процес перепідготовки налагоджено, мобільність молоді випереджає свій вік, проте рівень безробіття серед молоді Донецької області протягом останніх років стабільно складає 40-45% від загальної кількості зареєстрованих безробітних, тобто майже половина всіх незайнятих трудових ресурсів – це молоді люди до 35 років.

Ці цифри вказують на зростання безробіття серед молоді, що веде не тільки до економічних втрат для молодого покоління, знижується науково-технічний та професійний потенціал підприємств, які підривають основи для майбутнього економічного росту. Ризик безробіття особливо загрозливий серед випускників підприємств професійної освіти, що відбувається, в тому числі через недостатню орієнтацію системи освіти на ринки праці, низький рівень роботи з професійної орієнтації.

Так, за результатами опитування серед молоді Донецької області у 2009 р. лише третина (62%) відповіли, що вони працюють за фахом. Серед основних причин невідповідності отриманої спеціальності та наявного місця роботи серед молоді основними було названо: відсутність вакансій – 54%, незадоволеність умовами роботи – 29 %, незадоволення роботою за фахом у матеріально-

му плані – 17 %. Крім того, за даними статистики початку 90-х років молодь виявляла досить низьку зацікавленість до професій, які не потребують кваліфікації, знань, але тяжкі своєю фізичною навантаженістю. Поруч з тим отримані результати говорили про сформовану у молоді орієнтацію на отримання тих професій, які будь-якою ціною дають високу заробітну платну, доступ до розподільних механізмів [4]. Ми можемо пояснити такі результати тогочасного соціопитування тим, що період переходу до ринкової економіки супроводжувався кризою розвитку державних підприємств та поширенням популярності бізнес-структур. На сьогодні ситуація досить змінилась – поряд з високою зацікавленістю інтелектуальною працею виріс і еквівалент популярності фізичної трудової діяльності. Змінились вимоги до молодих спеціалістів. При наборі нових кадрів підприємства сьогодні намагаються набирати працівників нового покоління: молодих, адаптованих до роботи у конкуруючому середовищі. Кожен прийнятний на роботу працівник, без різниці його посади, мусить мати ініціативу, вміння самостійно приймати рішення, проводити самоконтроль та користуватись авторитетом у співробітників.

У вересні 2011 р. було складено рейтинг спеціальностей, що матимуть попит на ринку праці у 2012 р. Найпопулярніші позиції, на які був попит, – це професії висококваліфікованих робітників – слюсарів, токарів, електрогазозварників, електриків, водіїв. Щодо інших професій, то основна тенденція останніх років, на яку звернули увагу експерти, – зростання популярності таких професій, яких в Україні мало де навчають. Наприклад, одна із актуальних спеціальностей – менеджер по продажах. Базова освіта може бути будь-якою – економічна, технічна, філологічна, але головне тут – комунікабельність, якість, якії не навчаш. Ще один тренд – HR, human resource, фахівці по роботі з персоналом. Керівники компаній, що розуміють важливість людського чинника, частенько запрошують на такі посади психологів: спеціально підготовлених кадрів не вистачає. Найближчими роками зростатиме потреба у професії логістів бо Україна, знаходячись на перетині торгівельних шляхів, все більше потребує керівників транспортними потоками. Інженерні спеціальності тепер знову потрібні. На український ринок прийшли промислові іноземні компанії, і з'ясувалося, що працювати нікому: молодих інженерів, що володіють комп'ютером, сучасними технологіями, іноземними мовами вкрай мало. В умовах будівельного буму, що охопив країну, все більш необхідними стають архітектори і інженери з базовою спеціальністю «промислове і цивільне будівництво». Зростає і зростатиме попит на програмістів [3].

Отже, першим кроком до вирішення проблеми безробіття серед молоді повинен стати крок до забезпечення ринку праці тими спеціалістами, які є сьогодні найактуальнішими, а для цього потрібна спланована та продумана профорієнтаційна робота як з боку освітніх установ, так і безпосередньо органів, які опікуються молодіжною політикою.

Формування нормативно-правової бази Укра-

їни з організації працевлаштування та вторинної зайнятості молоді розпочалося з першими кроками відродження незалежної Української держави, кожного року поповнюючись новими законами, нормативно-правовими актами.

Відповідно до Конституції України (стаття 43) кожна людина має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя тією працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується.

Ці задекларовані норми згодом знайшли своє відображення у низки законів та законодавчих актів, які напряду регламентували сферу трудової адаптації молоді та вихід її на ринок праці. Це передусім: Кодекс законів про працю України, Закони України «Про зайнятість населення», «Про охорону праці», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про заходи щодо забезпечення працевлаштування молоді», «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів», «Про затвердження Типового положення про молодіжний центр праці», «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» тощо.

Усі ці кроки щодо реалізації державної молодіжної політики в сфері працевлаштування знайшли своє втілення й у Донецькій області.

Так, згідно з Постановою у 2001 році було створено Донецький обласний молодіжний центр праці (далі ДОМЦП) – це обласна спеціалізована державна установа при управлінні у справах сім'ї та молоді Донецької обласної адміністрації. ДОМЦП реалізує молодіжну політику в сферах працевлаштування, зайнятості у вільний від навчання час, сприяє розвитку молодіжних ініціатив та молодіжного підприємництва.

На даному етапі роботи ДОМЦП створено базу даних про молодь, яка звернулася до центру щодо працевлаштування, та про наявність вільних робочих місць для молоді на підприємствах регіону. ДОМЦП бере активну участь у дослідженні ринку праці в регіоні, підбирає місця роботи для молодих громадян, які звернулися з проханням про працевлаштування.

Серед основних заходів, що проводить ДОМЦП, можна назвати: щорічні організації регіональних турів Всеукраїнських конкурсів бізнес-планів серед молоді, Всеукраїнської акції «Молодіжні трудові загони» та свята підбиття її підсумків у місцях відпочинку населення Донецької області, Всеукраїнського конкурсу «Молодий підприємець року», організація щорічного циклу тренінгів серед молоді в вищих навчальних закладах «Крок до успіху», щоквартальні організації ярмарок вакансій для молоді та «Круглого столу» для молоді з вирішення питань працевлаштування, сприяння створенню міських та районних молодіжних центрів праці. За сприяння міжнародного проекту «SMART» проводяться тренінги і семінари з профілактики ВІЛ/СНІДУ на робочому місці [1].

На жаль, досвід створення у Макіївці, Маріупо-

лі, інших містах таких центрів виявився безуспішним, тому що ці центри починали працювати, але без фінансової підтримки припинили своє існування.

Крім того, Управління у справах сім'ї та молоді Донецької облдержадміністрації щорічно проводить серед молоді Донеччини віком від 22 до 35 років, яка працює на підприємствах, в економіці, гуманітарній сфері, бізнес-структурах, агропромисловому комплексі, комунальних службах обласний конкурс «Кращий молодий керівник».

У Донецької області вже не перший рік в літній період працюють молодіжні трудові загони, які ставлять своєю метою виховання старшокласників і студентів у дусі творчого колективізму і правильного (шанобливого) відношення до праці. А головне: участь у роботі трудових загонів дає можливість молоді, що вчиться, не лише пройти соціально-трудова адаптацію, але й добре відпочити. З 2011 р. з червня по вересень в області проводиться регіональний тур Всеукраїнської акції «Молодіжні трудові загони».

Окрім цього, в Донецькій області Управлінням у справах сім'ї та молоді, управлінням освіти і науки облдержадміністрації, Донецьким обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Донецьким обласним молодіжним центром праці, виконавчими органами міських рад, райдержадміністрації, молодіжними та дитячими громадськими організаціями систематично проводяться численні заходи для вирішення проблеми безробіття серед молоді та працевлаштування її після отримання освіти. Ці заходи проводяться за чітким планом та мають своїх відповідальних і затверджений бюджет, до них відносяться:

- здійснення контролю за працевлаштуванням випускників вищих навчальних закладів, які навчалися за державним замовленням;
- здійснення бронювання робочих місць на підприємствах, в організаціях та установах регіону для надання молоді першого робочого місця;
- здійснення професійної орієнтації та переорієнтації безробітної молоді, яка перебуває на обліку в центрах зайнятості області з метою орієнтації її на професії, конкурентоспроможні на локальному ринку праці;
- охоплення індивідуальними професійними консультаціями безробітної молоді у віці до 35 років, особливо молодих людей у віці до 18 років;
- проведення профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах з орієнтацією на потреби економічної та побутової сфери області;
- забезпечення режиму найбільшого сприяння професійному навчанню, соціально-професійної адаптації, працевлаштуванню випускників шкіл-інтернатів, дитячих будинків, підлітків, які залишили навчання, неповнолітніх та молоді з обмеженими фізичними можливостями;
- запровадження систематичного вибіркового анкетування (2 рази на навчальний рік) випускників загальноосвітніх шкіл з метою виявлення їх готовності до професійного самовизначення та моніторингу змін професійних переваг школярів;
- у місцевих програмах зайнятості населен-

ня передбачаються заходи щодо профорієнтації та працевлаштування молоді;

- активізується робота щодо розвитку підприємницької активності молоді та підвищення ефективності проведення обласних турів Всеукраїнських конкурсів «Молодий підприємець року» та бізнес-планів підприємницької діяльності серед молоді;
- проводяться молодіжні ярмарки вакансій за участю представників середніх спеціальних та вищих навчальних закладів, підприємств і організацій різних форм власності;
- проводяться регіональні конкурси та змагання серед молоді за професіями, у тому числі робітничими та сільськогосподарськими;
- проводиться робота щодо формування перспективного кадрового резерву з числа студентів, молодих спеціалістів, лідерів молодіжного та дитячого громадського руху, створення системи роботи з ними.

Крім того, з метою організації вторинної зайнятості молоді зазначені органи та установи сприяють:

- створенню мережі молодіжних центрів праці в містах і районах області;
- діяльності Донецького обласного молодіжного центру праці;
- діяльності волонтерських, трудових молодіжних загонів, об'єднань старшокласників з метою зайнятості молоді, зокрема:
 - у підготовці та проведенні футбольних чемпіонатів Євро-2009 та Євро-2012;
 - реставрації та відновлення пам'яток історії та архітектури, меморіальних комплексів;
 - у наданні допомоги соціально незахищеним верствам населення;
 - у благоустрої вулиць міст і районів області;
 - сприяти створенню фондів громадських оплачуваних робіт для учнівської молоді;
 - створенню мережі молодіжних центрів праці в містах і районах області [2].

Висновки. Загалом із вищезазначеного можна зробити висновок про наявність достатньо розгалуженої нормативно-правової бази щодо зайнятості та працевлаштування молоді національним законодавством, зважаючи на велику кількість законів та підзаконних актів, що діють у вказаній сфері.

Проте є низка проблемних питань законодавства України щодо професійно-трудового забезпечення регіональної молодіжної політики:

- обмеженість категорій молоді, на яких поширюється дія спеціальних нормативно-правових актів;
- відсутність чи недостатність бюджетного фінансування діючих на державному та регіональному рівнях спеціальних програм забезпечення трудової зайнятості та підприємницької діяльності молоді;
- наявність деяких суперечностей між діючими нормами різних актів;
- відсутність систематизації нормативного магістру в сфері зайнятості молоді.

При цьому, можна стверджувати, що можливість працевлаштування та своєї професійної реалі-

зації у молоді Донецької області все ж таки є. Для цього, крім держпроектів та грантів з боку уряду, необхідна й зворотна відповідь у вигляді прагнень самої молоді професійно себе реалізувати. На шляху вирішення цього питання треба, в першу чергу, зорієнтувати молоду людину на популярні на ринку праці професії, а також переконати, що розпочинати кар'єру можна й з невеликої заробітної плати, бо набагато важче себе зарекомендувати. Виконання поставленого завдання може здійснювати родина, школа, ВНЗ чи професійно-технічний заклад. Поруч з тим ці установи мусять, окрім професійних навичок, виховувати й навички праців-

ника, необхідні у сучасному суспільстві: ініціативність, самостійність, комунікабельність, здатність до ефективної командної роботи. Через те на сьогодні відповідальність у вирішенні проблеми професійно-трудової реалізації молоді несе на собі не тільки державні, регіональні та місцеві органи влади як головні та єдино дієві інститути.

У цілому проблему працевлаштування мусять вирішувати формування в державі комплексного механізму з забезпечення зайнятості молоді, інакше це може спровокувати вкрай негативні явища у самому молодіжному середовищі – злочинність, наркоманію, пияцтво.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Молодіжні центри праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donmolod.gov.ua/2011-11-03-12-59-01/510-2011-11-03-13-29-31.html>
2. Регіональна комплексна програма «Молодь. Сім'я. Діти» на 2008-2012 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donmolod.gov.ua/2010-04-11-22-27-24/414-2011-09-06-13-16-49.html>
3. Спеціальності, що матимуть попит на ринку праці у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donmolod.gov.ua/2011-11-03-12-59-01/514-2011-11-03-13-38-21.html>
4. Цыбульник В.В.. Профессиональные ориентации молодежи в условиях перехода к рынку [Текст] / В.В. Цыбульник, Н.П. Лукашевич // Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання: Збірник наукових публікацій Укр НДІ проблем молоді за підсумками виконання наукових програм і проектів у 1992 р.. – К., 1993. – С. 4-15.